

Recension av *Vett och etikett i språket* (224 s.) av Lars Melin, Norstedts, 1998

Av Gunilla Byrman, universitetslektor i nordiska språk

[Länk till presentation av Gunilla Byrman](#)

Att tala och skriva är att uppföra sig. Språk är socialt samspel och detta kan medföra risk för kritik. Vad som bedöms vara dåligt eller bra språk växlar. Både språk och samhälle förändras, och det gör människors inställning till olika språkliga uttryck också.

Utvecklingen av språket framskrider i skiftande riktningar och i växlande hastighet inom olika grupper, vilket kan ge en krypande känsla av att allt är tillåtet och ändå är det bara vissa språkvarianter som verkligen duger. Om detta skriver Lars Melin, docent i nordiska språk vid Stockholms universitet i *Vett och etikett i språket*.

Boken handlar om rätt och fel i språket, om språkets exakthet och konsekvens och inte minst om vad som är politiskt korrekt. Genom att titta på svenska myndigheters engelska namn, exempelvis *Kriminalvårdsstyrelsen* i engelsk översättning *Prison and Probation Administration*, kan vi se hur tillrättalagt det svenska namnet är. Många uttryck är rent språkligt falskmynteri som när man kallar *djärva företagsmanipulationer* för *kreativ bokföring* eller när finansministrar kallar *skattehöjning* för *inkomstförstärkning*.

Melin diskuterar engelskans inflytande på svenskan. Han hävdar att enbart två procent av ordmassan i en dagstidning utgörs av engelska lånord. Men det verkligt stora problemet är att den mest specialiserade gruppen i samhället - experterna - blir alltmer engelsk. Idag skrivs knappast några akademiska avhandlingar inom naturvetenskap, medicin, teknik eller ekonomi på svenska. Studenternas läroböcker är normalt på engelska, och seminarierna hålls allt oftare på engelska. I denna miljö håller svenska språket på att förlora greppet. Kommer vi att kunna läsa om fiberoptik, genteknik och konjunkturanalys på svenska i framtiden? Kommer vi ens att ha ord för dessa och liknande begrepp på svenska? Det engelska inflytandet handlar sålunda om en väsentligt mer allvarlig fråga än man tror när man strosar från Body Shop till McDonald's.

Förutom en diskussion om bruket av *sin/hans*, *större än jag/mig*, subjeksregeln och andra klassiker, exemplifierar författaren på ett nöjsamt sätt att många fel i en text egentligen inte alls är språkfel utan tankefel, stilgrodor, som orsakats av för snabbt tänkande eller för mycket tänkande. Vad sägs om dessa tre pärlor: *Rafael gjorde ett stort antal madonnor med barn. Jag råkade backa in lastbilen på fel uppfart och törnade emot en stolpe som inte fanns på vår parkering. Den här fotgängaren visste ju inte åt vilket håll han skulle springa så jag körde på honom.* De två sista exemplen är hämtade från ett försäkringsbolags skadeanmälningsblanketter, vilka verkar vara en flödande källa att ösa ur.

Vett och etikett i språket är ingen riktigt ortodox språkvårdsbok. Den går in på att det finns olika mallar och mönster för de flesta textsorter och ger exempel på hur samma stoff skulle kunna gestaltas av exempelvis Jan Guillou, Torgny Lindgren och Kerstin Ekman. Melin hävdar att vi som författare måste kosta på oss en smula lek med språket och mallarna för att komma över skrivmotstånd och för att förstå aktuella mallar, fräscha upp gamla och skapa nya. Melin gör följande försök att efterlikna stilen hos de tre ovannämnda författarna.

Jan Guillou

Exakt 0630 hördes signalen, men absolut ingenting hände förrän bussen bromsade in nedanför fönstret. Tidsschemat var mycket noga fastlagt. Han visste att han hade 180 sekunder till sitt förfogande i badrummet men hela sju minuter i köket. Logistik och förflyttning måste pressas under fem minuter för att allt skulle klaffa.

Torgny Lindgren

Det var något märkligt med att han omissade bussen morgon efter morgon. Nog hade han ställt sitt väckarur, men inte gjorde han just någonting förrän 47:an, bussen hans till arbetet, bromsade in nedanför fönstret. Naturbehoven sina gjorde han oppo hemlighuset, och ren gjorde han sig, och fort gick det. Och morgonmaten unnade han sig i köket och icke glömde han allt det han skulle med sig hava, och allt detta hann han med innan nästa buss bromsade in.

Kerstin Ekman

Hennes dagar förflöt märkligt lika. Från det att väckaruret ringde till dess att 47:ans buss stannade vid hållplatsen utanför fönstret skedde just ingenting. Men så fort hon uppfattade ljudet av bussen började allt hända med en otrolig fart. Hon tvagde sig och gjorde sina behov, hon åt sin mat och hon hopsamlade alla sina papper och skyndade ner till nästa buss. Så började alla hennes dagar.

Melin har också ett kapitel om den normativa språkvården; den är äldre än vi tror och har tidigare bedrivits av kungar, tryckerier, akademier och professorer. Nuförtiden finns dessutom maskinell språkvård. Som författaren mycket riktigt påpekar gäller normen inte bara språket utan också textens utseende. Med moderna datorer och DTP är datorinnehavare i många fall numera enväldiga över textens slututformning, vilket ibland leder till häpnadsväckande oprofessionella alster.

Sista kapitlet i boken ger en snabbkurs, *Grammatisk bakläxa*, för den som glömt sin skolgrammatik. Repetitionen kan vara nyttig eftersom Lars Melin har ambitionen att skriva om språk för alla språkintresserade, och boken innehåller en del språkliga termer som kräver förklaring för läsare som inte har lingvistisk skolning. Lästipsen i slutet av boken ger nyttiga hänvisningar till böcker och institutioner som behandlar de problem som författaren utreder i sin bok. Exempelvis hittar man där adressen till Svenska språknämndens hemsida (<http://www.spraknamnden.se/>).

Lars Melins resonering framställning ger kanske trots allt den som redan är initierad mer än den oinvigde. Författaren har en befriande fördomsfri attityd till språkliga etikettsproblem. Vilken äldre språkligt medveten svensk sväljer t.ex. att det är bra att vi nu äntligen fått ordet *svenskalärare*? Diskuterandet böljar fram och åter, så det gäller att hänga med i svängarna.

Slutintrycket kan bli förvirrande för den som är novis på språkvårdens område. Ändå är helhetsintrycket att Lars Melin är en lingvist med spännande och kreativa uppslag, och för personer med väl grundlagda insikter i språkriktighet kan boken fungera som rolig och lättläst profylax. Förebyggande vård kostar ju som bekant minst.

© [Gunilla Byrman](#)